

Austus ei sõltu algustähest

Kas visiitkaardile tuleb kirjutada *direktor* või *Direktor*? Pöördumises peab kirjutama *Lugupeetud Härra President*, eks ole? Kas seaduste nimedes algavad kõik sõnad suure tähega või ainult esimene? Kuidas ometi tohib ajakirjanik lehes kirjutada *riigikogu* väikese tähega?

Seesuguseid küsimusi, arvamusi ja pahandamisi kuuleb eesti keele instituudi nõuandetelefonil kuust kuusse ikka ja jälle. Õieti on tegemist ühe ja sama probleemiga – kartusega, et väike algustäht ei väljenda piisavat austust, lugupidamist ja ametlikkust. Vene keele ortograafias juhitudaksegi vahel kirjutamata põhimõttest „Уважаем, значит пишем с большой буквы.” Näiteks on tänapäeval hakatud suure tähega kirjutama kirikupühade nimetusi, mida nõukogude ajal ei tehtud. Eesti keeles niisugust vahetegemist olla ei saa ja suure tähe kasutamine oleneb eelkõige sellest, kas tegemist on nimega või ei ole. (Näiteks Internet on arvuti-võrgu nimi ja tuleb seetõttu kirjutada suure tähega.)

Alustagem inimestest. Kõik värsked õigekeelsusallikad ja käsiraamatud („Eesti keele grammatika”, „Eesti ortograafia”, „Eesti keele käsiraamat”, „Ametniku keelekäsiraamat”) kinnitavad, et **ametnimetused, auastmed, aunimetused, teaduskraadid ja tiitlid** kirjutatakse väikese algustähega, olgu tegu presidendi, ministri, direktori, professori, doktori, kindrali, admiraliga või kelle tahes tähtsa ametiisikuga. Väiketähega kirjutamine ei vähenda nende väarikust küll karvavõrdki. Niisamuti käivad väikese tähega sellised aunimetused nagu *aasta õpetaja, aasta sportlane, aasta naine* jt.

„Eesti keele grammatika” II osas (Tallinn, 1993, lk 366) on ametnimetuste suure tähega kirjutamist nimetatud endisaja kantseleimentaliteedi jäljeks (paluja peab olema alandlik ja palutavat ülendama). Sellise mentaliteedi korral tekib huvitav küsimus, kust läheb piir. Oletame,

et keegi soovib direktorit austada suure algustähega. Aga asedirektor või osakonnajuhataja? Üks nõuküsija oli veendunud, et presidendile ja peaministrile kirjutades peab kasutama suurt algustähte ja tiitlit *härra*, ülejäänud ministrite asjus tärkas aga kõhklus, kas nemad väärivad suurtähte ja härraks tituleerimist. *Härra*, *proua* ja *preili* on üldtiitlid ja neid võib kasutada iga inimese puhul nii nime kui ka nimetuse ees (*härra Tamm*, *proua doktor*). Loomulikult kirjutatakse nad väikese algustähega.

Erandiks on *Vabariigi President*, mis nagu *Vabariigi Valitsus* on põhiseaduse järgi käsitletav institutsioonina ehk asutusena. Seda ühendit kirjutatakse juriidilistes ja ametlikes tekstides läbiva suurtähega. Mujal on õige väiketäht – *Eesti president*, *härra president*, *presidendi kõne* jne.

Paari kõrgema tiitli puhul on siiski tavaks kasutada erilist austust väljendavat **ülimussuurtähte**: *Teie Majesteet*, *Nende Majesteetid* kuningas ja kuninganna, *Tema Pühadus* dalai-laama. Muudes ühendites, nagu *teie hiilgus*, *tema kõrgus*, *teie ausus*, *kõrgeausus* jne, ei ole see tarvilik.

Asutusenimetuste kirjutamiseks on kaks võimalust. Asutuste, ettevõtete, organisatsioonide jm ühenduste registreeritud täisnimetusi kirjutatakse ametlikkuse rõhutamisel (dokumentides, pitsatitel jm) läbiva suurtähega: *Riigikogu*, *Keskkonnaministeerium*, *Tartu Ülikool*, *Kiiu Piimaühistu*, *Eesti Turismifirmade Liit*, *Eesti Keele Sihtasutus*. Vabamas tekstis, näiteks ajalehes, võib julgesti tarvitada ka väikest algustähte: *riigikogu* (Eesti parlamendi omakeelne sünonüüm), *keskkonnaministeerium*, *Tartu ülikool*, *Kiiu piimaühistu*, *Eesti turismifirmade liit*, *eesti keele sihtasutus*. Mõnikord ei ole kindlalt teada, kas tegemist on täpse täisnimetusega. Kahtluse korral on kindlam kasutada väiketähti, siis saab kirjutis igal juhul õige.

Üksikutel juhtudel eristab algustäht tähendust – näiteks *Eesti Pank* ja *Tallinna Muusikakool* on konkreetsete asutuste ametlikud täisnimetused, *Eesti panku* ja *Tallinna muusikakoole* on aga mitu, need on tüübinimetused.

Alati kirjutatakse väikese algustähega asutuste **allüksused**, olgu nad ise kui tahes suured: *Tallinna Pedagoogikaülikooli sotsiaalteaduskond*, *Siseministeeriumi rahvastiku arvestuse osakond*. Väikese tähega kirjutamine ei kahanda sugugi neis üksustes tehtava töö väärtust, nagu aeg-ajalt peljatakse. Samuti käib väikese tähega asutuse tüübinimetuse, kui seda kasutatakse täisnimetuse asemel: *õpib tehnikaülikoolis* (= Tallinna

Tehnikaülikoolis ~ Tallinna tehnikaülikoolis), *otsuse tegi linnavalitsus* (= Tartu Linnavalitsus ~ Tartu linnavalitsus).

Kaht moodi saab kirjutada ka **seaduste jm õigusaktide nimetusi**. Tavalt on tegu puhtakujuliste nimetustega ja need kirjutatakse lihtsalt väikese algustähega (v.a muidugi kohanimed): *põhiseadus, asjaõigusseadus, mitteiluruumide erastamise seadus, Eesti kaubandusliku meresõidu koodeks* jne. Ja ikka ollakse sellise nõuande peale vahel hämmeldunud: „Põhiseadus on ju nii tähtis, kas tõesti võib seda väikese tähega kirjutada?” Mõnel õigusaktil on aga üsna pikk nimetus, mis ei pruugi tekstis hästi eristuda. Sel juhul võib kasutada pealkirjamalli – jutumärke ja esisuurtähte, nt „*Riigi poolt eraõiguslike juriidiliste isikute asutamise ja nendes osalemise seadus*”, „*Eesti Vabariigi töölepingu seaduse, töötajate usaldusisiku seaduse, avaliku teenistuse seaduse ja individuaalse töövaidluse lahendamise seaduse muutmise ja täiendamise seadus*”.

Lõpuks võiks meelde tuletada sedagi, et eesti keeles (erinevalt mitmest teisest keelest) kirjutatakse väikese tähega kõigi **pühade ja tähtpäevade nimetused**: *jõulud, esimene jõulupüha, suur reede, võidupüha, jaanipäev, emadepäev, iseseisvuspäev* jt.

Tiina Leemets
eesti keele instituudi teadur